

5. Кожевникова Квета. Спонтанная устная речь в эпической прозе (на материале современной русской художественной литературы) / Квета Кожевникова. – Praha: Universita Karlova, 1971. – 169 с.
6. Кожевникова Н.А. Несобственно-прямой диалог в художественной прозе // Синтаксис и стилистика : [сб. науч. трудов]. – М.: Наука, 1976. – С. 312-321.
7. Мова і час. Розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови / [Єрмоленко С.Я., Колесник Г.М., Ленець К.В. та ін.]; за ред. В.М.Русанівського. – К.: Наук. думка, 1977. – 237 с.
8. Одинцов В.В. Стилистическая структура диалога // Языковые процессы современной русской художественной литературы. Проза : [сб. науч. работ / отв. ред. Горшков А.И. и др.]. – М.: Наука, 1977. – С. 99-199.
9. Пустовіт Л.О. Питання мовної норми в сучасній художній прозі / Л.О.Пустовіт // Жанри і стилі в історії української літературної мови / [Німчук В.В., Русанівський В.М., Чепіга І.П. та ін.]; за ред. С.Я.Єрмоленко. – К.: Наук. думка, 1989. – С.253-264.
10. Ставицька Л.О. Мовна тенденції в художній прозі 90-х років / Л.О.Ставицька // Українська мова. Najnowsze dzieje języka w siowiacskich / ред. наук. С.Єрмоленко. – Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 1999. – С. 153-169.
11. Ткаченко Т.В. Засоби стилізації розмовності в прозі Михайла Стельмаха: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 “Українська мова” / Т.В.Ткаченко. – К., 2006. – 20 с.
12. Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ ст.: система понять і бібліографічні джерела / [Бибик С.П., Єрмоленко С.Я., Коць Т.А. та ін.]; за ред. С.Я.Єрмоленко. – К.: Грамота, 2007. – 368 с.
13. Языковые процессы современной русской художественной литературы. Проза : [сб. науч. работ / отв. ред. Горшков А.И. и др.]. – М.: Наука, 1977. – 336 с.

Анотація. Стаття присвячена характеристиці напрямків взаємодії лінгвостилістичних категорій оповідності на розмовності, пов'язаних із жанрово-стильовою особливістю мови прози.
Ключові слова: мова прози, оповідність, розмовність, мовна норма.

Summary. The article is dedicated to the characteristic of trends' interaction of linguistic categories of narration on conversations, connected with stylistic peculiarities of prose language.
Key words: prose language, narration, conversation, language norm.

УДК 82-92:070 (477)

БИКОВА О.М.

ХУДОЖНІЙ РЕПОРТАЖ НА СТОРІНКАХ УКРАЇНСЬКИХ ДРУКОВАНИХ ВИДАНЬ

Практика української преси, в залежності від завдань, які ставить перед собою журналіст, виробила декілька різновидів репортажу, що істотно різняться між собою формою літературного викладу, методом відображення дійсності. Таким чином, широкий діапазон різновидів репортажу прийнято поділяти на рольові, подієві, спеціальні, історичні, а також репортажі-застереження, репортажі-розслідування.

Спроби розділити репортаж на певні групи за характерними ознаками здійснювали російські дослідники А.Тертичний, С.Гуревич, В.Пельт, проте ця класифікація була досить умовною – репортаж визначався за тематикою факту, якому було присвячено матеріал (отже, виділяли науковий репортаж, спортивний, соціальний і т.д.).

Українські журналістикознавці І.Прокопенко, В.Здоровага, М.Василенко, російські теоретики журналістики М.Кім, В. Ворошилов, Г.Мельник та А.Тепляшина класифікували репортажі, виходячи не лише з теоретичної спрямованості, а й за підходом до розв'язання теми, формою літературного викладу.

Актуальність дослідження обумовлюється поживавленням уваги до проблем становлення демократичних стандартів вітчизняної журналістики і до різновидів репортажу зокрема.

Класичним зразком репортажу є художній репортаж. За визначенням українського журналістикознавця І.Прокопенка: “Художній репортаж – це невеликий за своїм обсягом

літературно-художній твір, присвячений оперативному зображенню якогось нового визначного явища, важливої події дійсності. Відмінними рисами його є образність, публіцистична яскравість, літературно-художня розробка спостережень [7, 67].

Мета нашого дослідження – окреслити основні ознаки такого різновиду сучасного репортажу як художній репортаж. Предмет нашого дослідження становлять публікації, які підлягають під визначення жанру художній репортаж, що виходили друком з 2000 року на території України.

У художньому репортажі великого значення набувають літературні засоби, які допомагають яскравіше розкрити подію, явище чи зобразити людину.

Найчастіше автор вдається до використання в структурі художнього репортажу пейзажних замальовок. Ось як журналіст “України молоді” Володимир Семків зображує зимовий світанок у Карпатах: *“Надворі ще темно... Небо чисте, і видно зорі. Коли починає виднітися, бачимо, що хмари спустилися нижче полонини і сховалися в зморшки долин. Обрій набрякає рожевим кольором – деś там має сходити сонце... Таку красу не часто побачиш! Хмари блукають під нами: у ранкових кольорах вони нагадують море. Сонця не видно – воно поки ховається за Хом’яком, але ранкова зоря вже відбивається на хвилях-хмарах червоними відтінками”* [9, 9].

Художній репортаж передбачає можливість застосування в архітектоніці твору й інтер’єру. Виразними штрихами змалював автор інтер’єр колиби: у художньому репортажі “Роман зі сніговим каменем”: *“Коліба здається затишною... Попід стінами стоять дерев’яні нари. Багато іконок. На столику лежать крупи, цукор, сіль, запальничка. Біля однієї зі стін відведено місце під вогонь, зверху спеціальна конструкція для приготування бринзи”* [9, 8].

Часто в художньому репортажі присутні й короткі портретні зображення людини – риси обличчя, одяг. Так, в репортажі “Поміж храмів і... крокодилів” читаємо: *“...Він (капітан корабля – О.Б.) просто вийшов до сніданку, побажав щасливої подорожі, але сам “антураж” господаря корабля подівав як анти гіпноз. У сірій туніці (галабеї) до п’ят, на голові – такого ж кольору феска-тарбуш, або просто гігантський тюрбан...”* [3, 21]. Стисло репортер Ігор Петренко подає зовнішність чоловіка, з яким йому довелося зустрітися: *“Знайомлюся з міцним чолов’ягою зі сталевими зубами”* [6, 42].

Таким чином, і портрет-характеристика, і пейзаж, й інтер’єр надають репортажу більшої виразності, сприяють яскравості, картинності зображення.

Великого значення у художньому репортажі набуває і діалог, який іноді може перетворитися і на розмову кількох осіб. Досконалі діалоги – з усіма рисами розмовного стилю – допомагають читачеві наочно уявити ситуацію, про яку розповідає автор, посилюють достовірність того, що відбувається, створюють у читачів враження живої безпосередньої розмови. Також жваві, стислі діалоги надають оповіді репортера динамічності. Так, в репортажі Юлії Косинської “Смертельний номер” діалог допомагає відтворити ставлення деяких іспанців до кориди:

“На виході з арени – група протестувальників, оточена поліцією. “Досить крові!”, “Зупиніть убивство!” – закликають надписи на їхніх плакатах.

– Ви з нами чи проти нас? – запитує молода активістка, коли підходжу до гурту.

– З вами.

– Звідки ви приїхали?

– З України.

– Будь ласка, розкажіть у себе вдома, що ви побачили. Адже в Європі не знають, що тут відбувається. Туристи мають зрозуміти – в Іспанії є багато інших приємних способів провести час. Не варто заохочувати насильство!” [4, 21].

Часто в архітектоніці художнього репортажу вживаються народні прислів’я і приказки, фразеологізми, епітети, метафори, образні порівняння. Найбільш вживані у художньому репортажі описові епітети. Наприклад, автор Олена Чекан у репортажі “Курортний декаданс” за допомогою епітетів переносить нас у світ дитинства: *“Лише 20 хвилин від столиці Варшавською трасою – і ти в дитинстві. Коли дерева були великими, ставки чистими, а день безкінечним. Де все було справжнім: рясна мжичка теплого дощу, що раптом ставам зливою і тисячами бульбашок лякав жабенят. Де темний буристин вишневого клею і світлий соснової смоли були коштовнішими за всі скарби світу. Де хрущі дзигчанням крилець робили тишу абсолютною, а лозинка, з якою ти безжально здер тоненьку шкірку і залишив на ніч у мурашиній купі, обіцяла таку насолоду, що уві сні ти сміявся срібним дзвіночком”* [10, 61].

Також досить часто журналіст використовує у системі репортажу оцінні епітети, тобто такі, що виражають авторське ставлення до відображеної інформації. Так, наприклад, у репортажі Олени Чекан “Срібні виноградники” читаємо: *“Для огляду існує Ласко-2, своєрідний рімейк давньої печери, де відтворили точні копії доісторичних шедеврів. Та раз на рік фахівці інспектують свої скарби. Ми потрапили саме в такий день.*

Відчуття? Мороз по шкірі. Не тому, що в печері справді холодно. Вони мчать – оскраженілі чорні бики! Мчать уже 30 тисяч років! Ось один, захлинаючись власною гарячою (так!) кров’ю,

ще мить – і навалиться на тебе тяжкою тушею. Перспектива, текстура, віртуозне володіння кольором, артистичний лаконізм...” [11, 55].

За допомогою порівнянь у репортажі створюється емоційна конкретика представленої автором інформації, його оцінний погляд на відображений предмет. Ось як за допомогою порівняння журналістка Тетяна Оробець описує гончарську столицю – Опішне: *“Опішне зі своїми круговими дорогами за формою скидається на величезну макітру місцевого виробництва, розписану річищем Ворскли, немов фірмовою фландрівкою – смужковим орнаментом”* [5, 55].

Або у репортажі “Поміж храмів і... крокодилів” зустрічаємо таке порівняння: *“Палуба, немов пательня, до поручнів неможливо доторкнутися. “Бідолашні, – каже колега-єгиптянин про туристів, які відчайдушно засмагають у шезлонгах. – Перепечена хлібна скоринка і та виглядатиме оптимістичніше”*” [3, 21].

Для художнього репортажу характерне також наочне відображення суттєвих деталей. Ці деталі допомагають читачу подумки перенестися туди, де відбувається подія, а також за їх допомоги відображається ставлення людей до події чи явища, характеризуються життєві позиції і погляди людей. Так, наприклад, стилістика репортажу “Роман зі сніговим каменем” відзначається достатньо деталізованим емоційно насиченим описом. Читаємо: *“Ранковий підйом заплановано на сьому годину, якраз тоді починає світати. Під ранок намет вкрився ізсередини краплинами льоду. Деякі бурульки тримаються добре, а інші тануть і зимними краплями б’ються в чоло. Бррр! Краплі – це конденсат, який утворився від вологи і тепла людських тіл. В палатці зимно, але вилазити неохота. Бо там, за порогом, кусається ще більший холод”* [9, 8].

Внутрішній монолог журналіста, що також часто зустрічається в структурі художнього репортажу, допомагає читачам пережити ті відчуття, які пережив сам автор на місці події. Так, журналіст Костянтин Раковський побував у Бориславі – місті, де сконцентровані одні з найбільших і найдавніших українських нафтопромислів. Ось які думки з’явилися у автора під час візиту до міста нафтовиків: *“Розглядаючи зупинені апарати-качалки, мимоволі задумуєшся над тим, що Україна – така дивна держава, що навіть нафту в ній добувати невигідно. Нафтопереробний завод має ж бути чимось апріорно прибутковим? Ну, принаймні ми чули, що в Кувейті на нафті живуть як у Бога за пазухою. Так-от, перефразовуючи відомий вислів, робимо висновок, що “Борислав – не Ель-Кувейт”*.

Нафтопереробна промисловість тут теж є, але вона простаює. Наприклад, нафтопереробний комбінат “Галичина” мусить весь час зупинятися для накопичення нафти...

Стоїть закинута й затоплена озокеритова шахта. Свого часу озокерит використовували як ізоляційний матеріал... Озокерит може бути корисним як у промисловості, так і в медицині.

Крім того, не використовується рекреаційний потенціал регіону, унікальні мінеральні джерела. Те, о в іншому місці могло б давати прибуток, у нас якимось загадковим чином іде на збиток. Як це так – загадка для Борислава, який і радий би посміявся, та щось не дуже виходить” [8, 43].

Думки автора допомагають також відчутти переживання і емоції людей, про яких йде мова у тексті.

Ці всі характерні ознаки художнього репортажу зближують його з літературою і, як влучно зауважує теоретик журналістики В.Здоровега, “художні репортажі у літературній практиці нерідко називаються документальними повістями, документальними розповідями, художніми нарисами” [2, 175].

Та, незважаючи на специфічні ознаки, пов’язані зі своєрідністю художньої творчості, художньому репортажу притаманні і жанрові особливості звичайного репортажу. Це і динамічний ритм оповіді, і “кінематографічність” (швидка “зміна картин”), і постійна присутність образу автора.

Український журналістикознавець М.Василенко зазначає, що художнім репортажем найкраще володіють літератори, тому в країні традицію написання художніх репортажів зберігають щотижневики і журнали культурно-художнього спрямування [1, 128].

Отже, літературно-художня цінність цього різновиду репортажу визначається вмінням автора володіти словом, гармонійно поєднувати репортажний метод з численними літературними засобами і прийомами.

Список використаних джерел

1. Василенко М. К. Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі: Монографія / М. К. Василенко. – К.: Вид-во Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2006. – 236 с.
2. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: Підручник / В. Й. Здоровега. – Л.: ПАІС, 2004. – 268 с.
3. Косинська Ю., Крук О. Поміж храмів і... крокодилів / Ю. Косинська, О. Крук // Україна молода. – 2008. – 19 вересня. – С. 21.

4. Косинська Ю. Смертельний номер / Ю. Косинська // Україна молода. – 2009. – 9 січня. – С. 21.
5. Оробець Т. Коло гончарів / Т. Оробець // Український тиждень. – 2008. – 31 жовтня 6 листопада. – С. 52-56.
6. Петренко І. Житіє під териконами / І. Петренко // Український тиждень. – 2008. – 814 серпня. – С. 40-43.
7. Прокопенко І. В. Репортаж в газеті. / І. Прокопенко – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 1959. – 157 с.
8. Раковський К. Наш екс-Кувейт / К. Чаковський // Український тиждень. – 2009. – 89 квітня. – С. 40-43.
9. Семків В., Богаченко-Мішевський О. Роман зі сніговим каменем / В. Семків, О. Богаченко-Мішевський // Україна молода. – 2009. – 28 лютого. – С. 8-9.
10. Чекан О. Курортний декаданс / О. Чекан // Український тиждень. – 2008. – 5-11 грудня. – С. 60-64.
11. Чекан О. Срібні виноградники / О. Чекан // Український тиждень. – 2009. – 24-30 квітня. – С. 50-55.

Анотація. У статті розглядаються жанрові особливості художнього репортажу. Особлива увага приділяється літературним засобам художнього репортажу, які допомагають яскравіше розкрити подію, явище чи зобразити людину. Наголошується на літературно-художній цінності цього різновиду репортажу.

Ключові слова: художній репортаж, деталі, літературні прийоми і засоби.

Summary. The article deals with the problem of genre features of the artistic reporting. The special attention is made on the literary facilities of the artistic reporting, which help to expose an event, phenomenon or to represent a man much brighter. The accent is made on the value of this type of reporting.

Key words: artistic reporting, detail, literary methods and facilities.

УДК 811.161.1+811.161.1'373.611

БЕЛОУСОВА Т. П.

УНИВЕРБАЦИЯ КАК ЭТАП КРУГООБОРОТА ЕДИНИЦ ЛЕКСИКО- ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ

Подсистемы языка, как известно, не разделены чёткими, раз и навсегда установленными границами. О “зыбкости” границы между лексикой и фразеологией свидетельствуют не только сравнительно недавнее выделение фразеологии в самостоятельную научную дисциплину и отказ от её описания в терминологии лексики и словообразования, но и другие факторы.

Как справедливо заметил О. Федосов, “пересмотр границ” – дело небезопасное не только в большой политике, но и во фразеологии, однако еще опаснее – это не увидеть того, что долго было “за бугром” [8, 144]. В нашей статье речь пойдёт о зоне переходности (синкретизма) между фразеологией и лексикой, занятой фразеологическими универбами.

Одним из свидетельств утраты, казалось бы, устойчивых и понятных различий между неоднословной фразеологической единицей (ФЕ) и словом является отфразеологическое словообразование. На это в своё время обратил внимание И. И. Срезневский: “Многие выражения, чем более и более употребляются, тем легче стягиваются в одно как будто неразделимое слово или даже и теряют свою первоначальную стройность, так что и принимать их нельзя иначе как нераздельные слова” [5, 246]. Дериваты *краснобай* (красно баять), *немогузнайка* (не могу знать), *вековечный* (веки вечные), *хлебосольный* (хлеб и соль), *подспудный* (под спудом), *ветрогонничать* (ветер гонять) и подобные учёный определял как “не самобытно сложившиеся, а происшедшие вследствие существования стройных выражений” [5, 247, 252].

Тесную связь между фразеологизмом и словом подчеркнул А. А. Потенба, назвав некоторые слова результатом “сгущения”, сокращения развёрнутых выражений. В. В. Виноградов также отметил взаимозависимость и взаимопереходность единиц фразеологической и лексической